

STUDENȚII ROMÂNII ÎN FRANȚA ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA. MANUALE ȘCOLARE.

Adriana Spătan

Franța, mediu de spiritualitate pentru români

Valorile civilizației franceze au fost receptate de români, mai ales în veacul al XIX-lea. Franța devine acum nu numai un susținător al cauzei politice a românilor, cât mai ales un mediu în care intelectualitatea se formează, se conturează ideologia și se pun bazele formației profesionale. Astfel, ajungem să amintim despre studenți români în Franța.

Studenții români în Franța în a doua jumătate a secolului al XIX-lea

"Parisul este cea dintâi școală a lumii"¹ și "prin trimiterea de tineri la studii în străinătate, se puteau căpăta profesori de care era nevoie pentru a umple cadre încă goale și a da un conținut moral unor forme administrative"².

Cei dintâi bursieri ai statului, plecați în străinătate vor primi aprobarea prin hotărârea Eforiei Școalelor la 17.II.1820. De atunci, exceptând anii cu tulburări politice, 1821, 1848, urmați de epidemii sau ocupații străine, numărul românilor trimiși spre Franța a crescut. La jumătatea secolului al XIX-lea, odată cu deschiderea Agenției Consulare Române de la Paris, din 25 august/6 septembrie 1860, se trece în grija acesteia și supravegherea și îndrumarea tineretului din Franța.

Deceniul 1851-1860 găzduiește la Paris pe Alexandru I. Odobescu, în perioada 1851-toamna 1855 este înscris la Collège de France, își susține bacalaureatul în litere între 11-13.XII.1853 în fața comisiei prezidate de un mare filoromân, A. Saint-Marc Girardin. Urmează apoi, Facultatea de Litere, specializându-se în filologie latină și greacă. Nu este străin de mișcarea pașoptistă din Paris. Publicația "Junimea română" găzduiește în primul ei număr din 1851 articolul "Muncitorul român" în care rosturile intelectualității, care urma să ridice starea morală a societății, sunt bine precizate.

Patru decenii mai târziu îl vom găsi la Paris pe Nicolae Iorga. Este desigur, o sarcină dificilă a te apropia de personalitatea lui Iorga, pentru care exegeții au făcut să curgă cerneală.

Vom aminti doar că sprijinit de A.D. Xenopol și Al. Odobescu, Iorga obține în 1890 o bursă de studii în străinătate. Ajuns la Paris se înscrie la École Pratique des Hautes Études, secția filologie-istorie, fiind cursant al profesorilor Gabriel Monod, Ch. Langlois, Ch. Bémont. Spre deosebire de Odobescu, va avea o activitate în exclusivitate dedicată studiului și la 25

iunie 1892 își susține examenul de licență cu teza "Philippe de Mézières (1327-1405) și cruciada în sec. al XIV-lea". Timpul rămas din cei patru ani cât fuseseră acordati prin diplomă, îl utilizează pentru călătorii de studii și susținerea doctoratului cu tema "Thomas III, marquis de Saluce, étude historique et littéraire" în anul 1893, având ca referenți pe savanții Birch Hirschfeld și Karl Lamfrecht. Teza de doctorat o pregătește la Berlin și o susține în limba franceză în Leipzig. Munca de culegător de documente legate, mai ales, de istoria românilor este materializată în trei volume de documente publicate între anii 1895-1897 sub titlul Acte și fragmente cu privire la istoria românilor.

Realizări în țară. Manuale școlare.

Anii de elan tineresc, dublate de studii în austeritate s-au oglindit în diferite activități susținute în țară de foștii studenți.

Ne vom opri numai la activitatea de elaborare a manualelor școlare. Preocuparea pentru întocmirea de manuale școlare este în strânsă legătură cu legile de instrucție, ca cea din 5/17.XII.1864 până la cea din 24.III / 5.IV.1898. Dacă ar trebui să definim termenul de manual, l-am numi document îndrumativ în care sunt înscrise conținuturile învățării, așa cum apar în programele școlare.

Pentru întocmirea unui manual, cerințele sunt multiple și legate de comanda socială. Trebuie să se respecte principiul rigorii științifice, să răspundă unei logici didactice, să corespundă particularităților de vârstă ale elevului, să fie accesibil și mai ales iubit de elev.

"Să-i încălzească inima și imaginația, punându-l cât mai aproape în chiar mijlocul scenelor descrise, pentru ca el singur, să vadă, să pătrundă, să judece"³.

Dacă până la 1859 manualele școlare reprezentau traduceri ale manualelor franțuzești sau adaptări ale acestora, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, situația s-a schimbat. După adoptarea Legii Instrucțiunii Publice din 1864 se stabilesc concursuri pentru manuale⁴.

La 1874, Ministerul Instrucțiunii Publice a oficializat Comisia pentru examinarea cărților școlare și a dispus elaborarea unui Regulament de funcționare, cât și atribuțiile acestei comisii. Tot în această perioadă se remarcă circulația mare a manualelor românești în provinciile din afara granițelor statului.

Nu ne propunem să prezentăm un istoric al manualelor școlare. Ne vom opri numai la două, elaborate de Odobescu și Iorga.

Căutând să înțelegem "Manualul pentru clasa I, Noul Abecedar pentru scris și citit" aparținând lui Al. Odobescu și V.B. Borgovanu, București, 1893, vom deosebi următoarele secțiuni: secțiunea I corespunde perioadei preabecedare, a doua, perioadei abecedare. Litera este intuită, apoi învățată prin integrare în silabe, cuvinte, propoziții scurte. Fiecare literă este redată de mână și de tipar și este însoțită de o imagine. Se remarcă faptul că duetul literelor de mână este relativ simplu. Grija pentru învățarea corectă a

sunetelor și literelor se aplică prin gruparea vocalelor, sunt prezentate vocalele scurte (û, i) apoi consoanele, evitând învățarea lui d după b; apar apoi diftongii, grupurile de litere.

Secțiunea a treia cuprinde texte scurte. Aceste texte se referă la cunoștințe despre natură, morală, religie. De asemenea, la sfârșitul primei părți a Abecedarului vom găsi tabele cu cele patru operații și chiar tipuri de exerciții cu o necunoscută. Al doilea volum conține lecturi. Apreciem că acest manual este modern pentru vremea lui, ba mai mult, păstrează până astăzi o seamă de principii privind alcătuirea manualelor.

Manualul de istorie "Istorie universală sau istoria lumii" povestită pentru școlarii claselor a II-a secundară și cele corespunzătoare, elaborat de N. Iorga și editat la București în 1905, corespunde, în primul rând, naturii intime a autorului care are o pasiune specială pentru ansambluri largi și spații istorice întinse. În același timp, este o reflectare a concepției lui Iorga despre istorie, aceea a unei științe globale.

O altă calitate a manualului este aceea că reprezintă o noutate. Până la Iorga au existat preocupări sporadice pentru istoria universală, în istoriografia noastră, cu atât mai puțin pentru manualele școlare. Deci, el răspunde unei nevoi a societății, cât și a învățământului românesc.

Manualul prezintă istoria universală a evului mediu, studiată în clasa a II-a secundară, având ca limite cronologice sec. al IV-lea, anul 1453. Acest manual expune istoria spațiului euro-asiatic, culturile Extremului Orient sau cele ale amerindienilor negăsindu-și spațiu. În schimb, conform viziunii despre istorie aparținând lui Iorga, sunt afectate spații largi lecțiilor despre cultură, religie, obiceiuri. De remarcat este și faptul că Iorga prezintă importanța interferențelor civilizațiilor occidentale (latine) cu cea orientală - bizantină - și cea arabă.

O altă idee valoroasă a autorului este aceea că marile imperii determină, la începutul feudalismului, renașteri culturale, factorul politic fiind elementul esențial în acest raport. Un loc aparte îl ocupă relațiile românilor cu statele vecine. Autorul rezervă un spațiu mai larg acestui aspect și nu întâmplător: civilizația românească s-a dezvoltat în strânsă legătură cu cea a statelor vecine.

Valoros, mai ales, prin conținutul de idei, manualul se parcurge cu plăcere până în zilele noastre.

Desigur, manuale de istorie au fost elaborate și de alți autori, V.A. Urechia, A.D. Xenopol, Gr. Tocilescu, dar semnalarea celor două manuale este în strânsă legătură cu cei doi studenți de la Paris, care la întoarcerea în țară au fost legați direct de învățământ.

Chiar dacă, această activitate, față de alte realizări ale celor doi, este mai puțin spectaculoasă, ea a fost necesară și poate trezi și astăzi interesul.

În plus, preocuparea pentru manuale școlare reprezintă un aspect al evoluției învățământului românesc și al interferențelor româno-franceze de-a lungul secolelor.

BIBLIOGRAFIE

- Iorga Nicolae, Istorie Universală sau Istoria Lumii, povestită pentru școlarii claselor a II-a secundară și cele corespunzătoare, București, 1905.
- Odobescu, Al et Borgovanu, V.B., Noul abecedar pentru scris și citit, București, 1895.
- Nicolae Iorga, O viață de om așa cum a fost, București, 1972.
- Idem, Istoria învățământului românesc, București, 1928.
- Odobescu, ALL, Opere, vol. I, II, București, 1966.
- ***, Istoria învățământului din România, vol. II, București, 1966.
- Teodorescu Barbu, Nicolae Iorga, 1968.

NOTE

1. I. Bianu, apud. Iorga N, Istoria învățământului românesc, 1928, p. 270.
2. N. Iorga, Istoria învățământului românesc, București, 1928, p. 233.
3. Gr. Tocilescu, prefață la Manualul de Istoria Românilor, București, 1895, f. IV.
4. ***, Istoria învățământului din România, vol. II, București, 1966, p. 305.

**ÉTUDIANTS ROUMAIN EN FRANCE DANS LA DEUXIÈME MOITIÉ
DU XIXÈME SIÈCLE. MANUELS SCOLAIRES.****Résumé**

L'auteur présente deux manuels scolaires apparus dans la deuxième moitié du XIXème siècle.

Ces sont "Le Nouvel Abecedaire" par Al. I. Odobescu et V.B. Borgovanu et "L'Histoire universelle ou l'Histoire du monde" narée pour les scolaires de la deuxième classe secondaire, écrite par N. Iorga, qui ont été commentés pour souligner l'une des préoccupations des ex-étudiants roumains à Paris.

L'importance de ces préoccupations reflète l'évolution de l'enseignement roumain et les interférences franco-roumaines au long des siècles.